

Tekenen in de Tijd 91

16-24 april 2021

'Inclusiviteit' lijkt een modewoord. Was het daarom dat er zo'n 150 mensen luisterden naar de visie van Erik Borgman op 'radicale inclusiviteit'? Dat is voor hem geen ideaal, maar uitgangspunt: iedereen die er is, is deel van de samenleving en moet daarom zijn inbreng kunnen hebben.

Afgelopen donderdag, 15 april, sprak ik voor het Christelijk Sociaal Congres. Het Christelijk Sociaal Congres is een verband van organisaties op christelijke – protestants-christelijke of rooms-katholieke – grondslag dat jaarlijks eind augustus een grote samenkomst organiseert. In het voor- en najaar regelen vertegenwoordigers van de organisaties organisatorische en financiële zaken. Om dit voor- en najaarsoverleg wat aantrekkelijker te maken, houdt daarbij iemand van een van de organisaties een lezing. Ik verwachtte daarom ongeveer vijftig online-toehoorders, maar enkele dagen tevoren bleken zich bijna honderdvijftig mensen te hebben ingeschreven. Oei! En ik wist nog niet goed wat ik zou gaan zeggen! Ik zou spreken vanuit Verus, de vereniging voor protestants-christelijke en rooms-katholieke scholen. Met hen werk ik aan een hernieuwde doordenking van de vrijheid van onderwijs. Het is in dat verband onvermijdelijk om te spreken over segregatie en inclusiviteit en mijn lezing zou daarom gaan over 'radicale inclusiviteit'. Wat ik daarover te zeggen heb, is gebaseerd op de traditie van het Katholiek Sociaal Denken, maar staat tamelijk haaks op hoe wij in Nederland normaal gesproken over inclusiviteit denken. Ook in christelijke kring.

Veel meer mensen dan verwacht en een tegendraadse visie: twee redenen om tegen mijn gewoonte in zenuwachtig te zijn. Hoe vertel je bestuurders netjes dat ze een fundamentele denkfout maken? Want dat maken zij naar mijn mening als zij steeds maar praten over inclusiviteit als doel van het beleid. Dat is de gebruikelijk benadering geworden: we moeten mensen in onze samenleving integreren en zo onze samenleving steeds inclusiever maken. Jaren geleden maakte de socioloog Willem Schinkel op mij al veel indruk door de vraag te stellen: als mensen geen deel zijn van de samenleving, waar zijn ze dan wel? Met andere woorden, er is geen 'buiten' de samenleving. Iedereen maakt er deel van uit. De brave burger en de asociale klaploper, de veelverdiener en de armoedzaaier, de auto- en de allochtoon, de gezonde en de zieke, de nieuwgeborene en degene die spoedig zal sterven, de mensensmokkelaar en het slachtoffer van vrouwenhandel. Radicale inclusiviteit betekent: serieus nemen dat al deze mensen deel zijn van onze samenleving en door hun gedrag onze samenleving vormen en hervormen. Daarom is de vraag niet wie wij onder welke voorwaarden toelaten, maar hoe iedereen tot haar en zijn recht komt. Want volgens het Katholiek Sociaal Denken hoeft je het recht om tot je recht te komen niet te verdienen en – een beetje technisch, maar voor wie het verstaat – is de samenleving geen contract.

Iedereen hoort bij de samenleving, simpelweg vanwege het feit dat zij of hij er is. Iedereen is ook afhankelijk van de samenleving. Het maakt sommige mensen en breekt anderen en de bedoeling is dat de samenleving mensen maakt en niet breekt. Jezus stelt in de Bergrede dat wij ons kinderen moeten tonen van onze Vader in de hemel die 'zijn zon laat opgaan over slechten en goeden' en het laat 'regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen' (Matteüs 5,45). Iedereen in de samenleving heeft de plicht en daarom het recht de samenleving mee op te bouwen vanuit haar of zijn visie op wat goed is. We zijn allemaal bouwers, niemand is simpelweg

bouw materiaal voor de bouwplannen van een ander. Dat is de visie van het Katholiek Sociaal Denken: samenleving wordt gemaakt door de mensen die samenleven en zij moeten daarbij kunnen inbrengen wat zij zelf als het beste van zichzelf beschouwen.

Daarom heeft 'radicale inclusiviteit' direct met onderwijs te maken. De dag nadat ik voor het Christelijk Sociaal Congres sprak, publiceerde de Onderwijsraad het rapport *Later selecteren, beter differentiëren*. U heeft er vast in de krant over gelezen. Het huidige onderwijssysteem zorgt ervoor dat kinderen van hoogopgeleide ouders hoog worden opgeleid en kinderen van laagopgeleide ouders laag worden opgeleid. Om meer kinderen het onderwijs te geven dat bij hen past, stelt de Onderwijsraad voor de middelbare school te laten beginnen met een driejarige periode waarin kinderen van alle niveaus bij elkaar in de klas zitten en tegelijkertijd onderwijs op maat krijgen. In feite probeert de Onderwijsraad zo te zorgen dat er meer kinderen kans krijgen deel te kunnen zijn van de samenleving zoals die dan georganiseerd zal zijn. In mijn visie gaat het er echter om ze tot bouwers te maken die kunnen bijdragen aan de samenleving waarop zij voor zichzelf hopen. We moeten ze niet leren betere bouwstenen te worden, maar betere bouwers. Allemaal en op hun manier. Omdat zij allemaal samen de samenleving vormen.

Hier ligt bij uitstek een taak voor protestants-christelijke en rooms-katholieke scholen. Zij behoren te weten dat elk kind beeld van God is en bekleed is met oneindige waardigheid, ongedachte verantwoordelijkheden zal krijgen en ongekende mogelijkheden zal blijken te hebben: 'Nu al zijn wij kinderen van God en wat wij zullen zijn is nog niet geopenbaard', schrijft de apostel Johannes (1 Johannes 3.2). Zij zouden er niet op uit moeten zijn ieder kind zijn talenten te laten ontwikkelen, alsof talenten vaststaande vermogens zijn. Zij zouden kinderen moeten leren wat het betekent in te gaan op de roeping om een samenleving mee op te bouwen waar het goed is om te wonen en zo te ontdekken wat zij daarbij hebben in te brengen. Dan zal blijken dat zowel de samenleving mogelijkheden heeft die wij nu niet zien als dat zijzelf mogelijkheden hebben die zij noch hun ouders vermoeden en die ook de duurste test niet kan ontdekken, omdat zij alleen aan het licht komen als antwoord op een appel. We zijn op die ongekende mogelijkheden aangewezen willen we de vragen kunnen beantwoorden waarvoor wij staan en nog zullen komen te staan. Er is op de Vlaamse televisie geregeld een spot te zien met de tekst: *De eerste stap naar een koolstofneutrale toekomst is erin geloven*. De eerste stap naar een andere, betere toekomst is erin geloven dat onze kinderen de bouwers ervan kunnen worden. In dat geloof zouden onze kinderen moeten worden geschoold.

De lezing lijkt goed te zijn ontvangen. Er waren zelfs enthousiaste reacties, ook bij mensen in het onderwijs. Als het onderwijs weer gaat zien dat er een wonder moet gebeuren wil het goed komen met ons en dat zij voor dat wonder ruimte moeten maken, is er hoop.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus